

jej określić jednym mianem: monografii pojęcia jednostki w instytucjonalizmie, podręcznika teorii neoinstytucjonalnej w naukach społecznych czy historii tej perspektywy. Teoria instytucjonalna jest w niej nie tylko omówiona, ale

poddana głębokiemu przemyśleniu, a czytelnik może poznać jej źródła i inspiracje, o których często łatwo jest zapomnieć, traktując ją czysto użytkowo jako ramę porządkującą dane empiryczne.

ROBERT PAWLAK

???

XXXXX

Na naszym rynku wydawniczym ukazała się dość nietypowa książka pt. *O pożytkach z badań z dziedziny socjologii i antropologii polityki*¹. Jest ona nietypowa, przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, teksty w niej zawarte wpisują się w nurt rozważań z dwóch dyscyplin naukowych — antropologii polityki i socjologii polityki — i mają ukazać korzyści płynące z prowadzenia badań w ich zakresie. Po drugie, jest ona wyrazem sprzeciwu wobec dominującego w polskich realiach nurtu rozważań, który „[...] likwiduje w analizie zjawisk politycznych różnice kulturowe, jakże istotne w naszym kraju, opierając gros analiz na swoistym uśrednieniu próby ogólnopolskiej” (s. 7). Z tego właśnie względu zawarte w recenzowanej książce teksty w głównej mierze poświęcone są tematom nie tyle „ogólnopolskim”, ile właśnie lokalnym, regionalnym lub też mało rozpoznanim na gruncie nauk o polityce. Ponadto centralne pojęcie polityki — władza — rozumiane jest na kartach tej książki nie w wąskim znaczeniu, jako „struktury zorganizowanego państwa”, ale szeroko — jako możliwość skutecznego oddziaływania przez różne organizacje: kościelne, polityczne, korporacyjne, militarne, związkowe i inne (s.12).

Recenzowana praca składa się z trzynastu tekstów. Autorami poszczególnych rozdzia-

łów są socjologowie i politolodzy o odmiennych zainteresowaniach naukowych i kwalifikacjach empirycznych, związani są z katowickimi uczelniami: Międzynarodową Szkołą Nauk Politycznych lub Uniwersytetem Śląskim. Redaktorem tomu i organizatorem całego przedsięwzięcia wydawniczego jest Jacek Wódz — znany profesor socjologii, dyrektor Międzynarodowej Szkoły Nauk Politycznych w Katowicach. Zakres podejmowanych przez poszczególnych Autorów tematów jest bardzo zróżnicowany. W tomie znajdziemy teksty dotyczące polskiej rzeczywistości politycznej na poziomie ogólnokrajowym (np. słabości polskiej demokracji), specyficznych problemów lokalnych (np. autonomii Górnego Śląska), poświęcone problemom zagranicznym (np. roli Kościoła prawosławnego na Cyprze), ale też problemom historycznym (jak obraz Ignacego Jana Paderewskiego na łamach gazety ukazującej się w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce).

Tom otwiera artykuł Jacka Wodza, który stara się odpowiedzieć na pytanie: „Jakie pożytki niesie podejmowanie problematyki badań z zakresu socjologii i antropologii polityki?”. Autor stwierdza, że systematyczne badania empiryczne, połączone z poważną refleksją socjologiczną i antropologiczną pozwalają na śledzenie, wyjaśnianie i zrozumienie konkretnych zjawisk i przypadków, osadzonych w ich realiach kulturowych, a to z kolei stwarza podstawy do pogłębionej debaty na temat polityki w całym kraju. Ważnym pożytkiem z badań tego typu jest ukazywanie „praktyki życia politycznego na szczeblu lokalnym i regionalnym”, jak również budowanie trwałych zespołów badawczych, po-

Adres do korespondencji:

¹O *pożytkach z badań z dziedziny socjologii i antropologii polityki. Próby refleksji*, Jacek Wódz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2012, stron 228.

wstałych na potrzeby dłuższej pracy, będących „niewielką, ale mocną grupą profesjonalistów”.

W drugim artykule, napisanym przez Roberta Pytkę, podjęto problem ograniczonego uczestnictwa Polaków w życiu politycznym. Autor odwołał się do badań CBOS i OBOP ukazujących, że większość z nas nie interesuje się polityką, nie śledzi ważnych wydarzeń, nie uczestniczy w wyborach i nie wierzy w uczciwość ludzi zajmujących eksponowane stanowiska w strukturach władzy. Wyjaśnien tego stanu rzeczy autor poszukuje w sferze socjalizacji politycznej, w takich instytucjach jak szkoła, rodzina i środowisko lokalne, oraz na gruncie kultury, kształtującej nasze zachowania i postawy wobec polityki i demokracji. Odwołuje się jednak do badań Barbary Frączak-Rudnickiej z 1983 roku i nieco świeższych z 2000 roku, podczas gdy należało sięgnąć po dane aktualne. Zabrakło też odniesienia do spraw regionalnych — czy postawy mieszkańców Górnego Śląska wobec polityki i demokracji w jakimś stopniu różnią się od „uśrednionych opinii ogólnopolskich”.

Kolejny rozdział, autorstwa Anny Rycman, poświęcony jest polityce historycznej prowadzonej przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego. Autorka pyta o sposób, w jaki prezydent odnosił się do wartości, symboli narodowych, mitów i wielkich wydarzeń z przeszłości. Poszukując odpowiedzi na to pytanie, skorzystała z dokumentów oraz przemówień wygłoszonych podczas uroczystości państwowych, wywiadów z prezydentem i artykułów prasowych. W świetle przeprowadzonych analiz stwierdziła, że prezydent Lech Kaczyński wyrażał tęsknotę za „silnym państwem i bohaterskim narodem” (s. 53), a celem jego polityki historycznej było „przywracanie pamięci” o ważnych wydarzeniach z przeszłości, w szczególności: Powstaniu Warszawskim, działalności Polskiego Państwa Podziemnego i opozycji demokratycznej sprzed 1989 roku. W tekście brakuje informacji na temat warsztatu naukowego, przede wszystkim liczby przeanalizowanych materiałów i okresu, w którym one powstały. Tekst został napisany przed tragicznym wypadkiem lotniczym pod Smoleńskiem.

Następny tekst Alicji Kowalskiej pt. *Sakralne aspekty komunistycznego życia społecznego. Esej*

z *antropologii kultury* pozostawia wyraźny niedosyt. Przede wszystkim brakuje w nim wyraźnego sformułowania głównego problemu. Czytelnik nie dowie się, co autorka rozumie pod pojęciem, „komunistycznego życia społecznego” i o jaki komunizm chodzi — ten ujęty w klasycznych pracach jego twórców, czy też wprowadzony w niektórych krajach w XX wieku. W końcowej części rozważań autorka poszukuje religijnych odniesień w reżimach totalitarnych, przy czym błędnie utożsamia wszystkie ustroje totalitarne z komunistycznymi.

Kolejnych pięć tekstów dotyczy problematyki mitów. Ofka Piechniczek podejmuje problem znaczenia idei autonomii dla mieszkańców Górnego Śląska, przy czym autonomia zostaje ukazana z punktu widzenia współczesnego mitu. W tekście odnajdziemy definicje i typologie mitów oraz niebezpieczeństwa związane z ich upowszechnianiem. Autorka rozumie mit jako kategorię kultury, będącą nośnikiem wartości w konkretnych społecznościach. Tekst ma charakter teoretyczny. Warto iść dalej tropem podjętych analiz i w toku badań empirycznych postawić pytanie: Czy idea autonomii Górnego Śląska jest dla mieszkańców tego regionu współczesnym mitem, czy też wyrazem rzeczywistych dążeń?

Następny artykuł, napisany przez Renatę Jankowską, ukazuje rolę Kościoła prawosławnego na Cyprze w dwóch okresach: od czasów Imperium Osmańskiego do momentu włączenia się Kościoła do walki o wyzwolenie spod dominacji brytyjskiej oraz od momentu uzyskania niepodległości w 1960 roku do czasów obecnych. Z kolei Marzena Gibas podejmuje problem mitów, rytuałów i symboli, które na przestrzeni wieków kształtowały kulturę polityczną Maroka. Autorka zwraca uwagę na dwie zasadnicze funkcje wspomnianych elementów kultury: integrację społeczną oraz legitymizację władzy. Tekst jest bogaty w szczegóły, które zaintrygują osoby zainteresowane sytuacją polityczną i kulturą Maroka.

Artykuł Agnieszki Wróbel poświęcony jest mitom współczesnej włoskiej polityki. Ten interesujący tekst ukazuje między innymi mit Włocha-katolika, mit konfliktu między północą i południem, podgrzewany przez niektóre środowiska

ska polityczne, przede wszystkim przez pravicową i populistyczną Ligę Północną, mit mafii oraz mit terroryzmu lat siedemdziesiątych XX wieku. Podstawą analiz były artykuły prasowe, które ukazały się w dzienniku „Corriere della Sera” w listopadzie i grudniu 2009 roku.

Maja Drzazga-Lech przedstawia, w jaki sposób osoba Ignacego Jana Paderewskiego była ukazywana na kartach czasopisma muzycznego „Śpiewak Śląski”, wydawanego w dwudziestolecie międzywojennym. Autorka dość sprawnie przeprowadziła analizę treści artykułów prasowych. Wyróżniła kilka głównych kategorii analitycznych, takich jak: sposób ukazania znanego polityka, pianisty i kompozytora przy okazji 50. rocznicy działalności artystycznej oraz 70. i 75. rocznicy urodzin. Ustaliła, że Ignacy Jan Paderewski był przedstawiany jako „wzór służby Polsce i symbol patriotyzmu, propagator niepodległości oraz autorytet moralny” (s. 146).

W następnym artykule, napisanym przez Jolantę Klimczok-Ziółek i Agatę Zygmunt, podjęty został problem aktywności obywatelskiej kobiet mieszkających w Rybniku. Autorki posłużyły się pojęciem kapitału społecznego oraz jego operacjonalizacją zaproponowaną przez Roberta Putnama w klasycznej pracy *Demokracja w działaniu* i w 2009 roku przeprowadziły sondaż na próbie 527 mieszkańców Rybnika. Wyniki ukazują opinie kobiet i mężczyzn dotyczące udziału w polityce, życiu publicznym i działaniach społecznych, ale brakuje odniesienia do badań ogólnopolskich, co pozwoliłoby na ukazanie podobieństw i różnic między mieszkańcami Rybnika a osobami z innych części kraju.

Rozdział Katarzyny Ponikowskiej zawiera opis genezy, struktury, programu, ideologii i kierunków współpracy międzynarodowej partii Zieloni 2004, uzupełniony o wyniki niewielkiego badania przeprowadzonego w grupie 150 studentów, których zapytano o skojarzenia związane z pojęciem „ekolog”.

Następny rozdział, napisany przez Tomasza Nawrockiego, poświęcony jest procesom kształtowania przestrzeni publicznej Katowic. Ten interesujący tekst został oparty na badaniach empirycznych, które objęły: wywiady z ekspertami, fotografie przestrzeni publicznej, materiały dotyczące debaty na temat zmian w centrum Ka-

towic. Część badań sfinansowano z grantu uzyskanego z Narodowego Centrum Nauki. Artykuł powinien zainteresować nie tylko antropologów i socjologów, ale też geografów oraz władze Katowic odpowiedzialne za planowanie polityki przestrzennej. Szczególnie niepokojące są w nim opisy ukazujące chaos, brak estetyki oraz degradację wielu miejsc, często o charakterze zabytkowym, a także brak miejsca do spotkań i nawiązywania przez mieszkańców aglomeracji kontaktów społecznych.

Ostatni tekst nosi tytuł *Dzieje militaryzmu — Hyksosi w Egipcie* i napisany został przez filozofkę Barbarę Le Mercier. Jak zauważa redaktor tomu: „tekst ten jest trochę odrębny na tle całości, ale wskazujący na to, jak pewne spojrzenie analityczne na zjawiska z odległej przeszłości może być oryginalne właśnie dzięki szerokiemu pojęciu państwa i władzy, a także dominujących w nim ideologii” (s. 15). Mimo tej odrębności powinni go przeczytać zwłaszcza socjologowie i antropolodzy. Autorka sięga do okresu, w którym to znaczna część Egiptu w XVII wieku p.n.e. dostała się pod panowanie wojowniczego plemienia Hyksosów. Choć ich panowanie trwało tylko jeden wiek, wywarło duży wpływ na funkcjonowanie państwa faraonów i odcisnęło piętno na cywilizacji Egiptu. Hyksosom udało się wnieść do kultury Egiptu zasady militaryzmu, poprzez wykorzystanie innowacyjnej broni, koni i wozów bojowych — rydwanów. Jednocześnie władcy hyksoscy próbowali asymilować pewne rozwiązania zaczerpnięte z kultury Egiptu (np. zapisywali imiona rządzących hieroglifami). Choć tekst Barbary Le Mercier opisuje wydarzenia z odległej przeszłości, to znajdziemy tam analizę ważnych dla antropologów i socjologów problemów, takich jak: zderzenie kultur, podbój, asymilacja kulturowa czy ogólne funkcjonowanie państwa.

Recenzowana praca niewątpliwie idzie pod prąd głównego nurtu socjologii polityki, co może nie przypaść do gustu osobom przyzwyczajonym do tradycyjnego sposobu uprawiania tej dyscypliny.

Wpisuje się raczej w nurt badań z zakresu antropologii polityki, która koncentruje się na procesach zachodzących w obszarze polityki, ale sięga też po problemy „egzotyczne” oraz zja-

wiska mało rozpoznane lub nieznanne². Podkreślić należy, że antropologowie polityki korzystają z różnych podejść metodologicznych, a szczególnie bliskie są im badania terenowe. Niestety, w recenzowanym zbiorze niewiele jest prac napisanych na podstawie badań tego typu, samodzielnie przeprowadzonych w terenie przez autorów.

Słabością tomu wydaje się brak głównego tematu, wokół którego koncentrowaliby się poszczególni autorzy. Trudno jest powiedzieć, jaki jest „wspólny mianownik” zawartych w to-

²G. Balandier, *Political Anthropology*, Allen Lane The Penguin Press, London 1970.

EWELINA CIAPUTA
Kraków

„GRZECZNE DZIEWCZYNKI IDĄ DO NIEBA, A NIEGRZECZNE TAM, GDZIE
CHCĄ”
KILKA UWAG KRYTYCZNYCH NA TEMAT KSIĄŻKI ANIELICE CZY DIABLICE

Zjawisko seksualizacji kultury i mediów oraz wzrost znaczenia sfery seksualnej dla tożsamości jednostki oraz jej relacji z innymi to centralny punkt wielu koncepcji współczesnych socjologów, jak Anthony Giddens, Zygmunt Bauman czy Jean Baudrillard¹. Zagadnienia te stanowią przedmiot politycznych, kulturowych oraz emocjonalnych sporów jednostek, co świadczyć może o ich coraz większej społecz-

Adres do korespondencji: ewelina.ciaputa@uj.edu.pl

¹A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, tłum. A. Szulżycka, WN PWN, Warszawa 2006; A. Giddens, *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*, tłum. A. Szulżycka, WN PWN, Warszawa 2006; Z. Bauman, *O ponowoczesnych pożytkach z seksu*, „Studia Socjologiczne”, nr 4, s. 87–105; Z. Bauman, *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*, Polity Press, Cambridge 2003; J. Baudrillard, *Spółczesność konsumpcyjna. Jego mity i struktury*, tłum. S. Królak, Sic!, Warszawa 2006; zob. tak-

mie tekstów. Chyba jedyną wspólną ich cechą jest ogromne zróżnicowanie tematyczne. Mimo zgłoszonych zastrzeżeń książka powinna jednak zainteresować szerokie grono czytelników: socjologów i antropologów, filozofów, historyków, ale też osoby odpowiedzialne za planowanie układu przestrzennego na Górnym Śląsku. Każdy ze wspomnianych odbiorców znajdzie w niej odpowiedni rozdział lub rozdziały dla siebie. Warto sięgnąć po tę lekturę, aby przekonać się, jakie pożytki niosą ze sobą badania z zakresu socjologii i antropologii polityki. Niektóre artykuły mogą też być polecane studentom różnych kierunków i specjalności jako materiał dydaktyczny.

nej doniosłości². Da się jednocześnie zauważyć, iż nadal dominują normatywne oczekiwania co do miejsca intymności i seksualności w sferze prywatnej.

Zseksulizowane ciała kobiet oraz czynienie z nich „przedmiotów pożądania” od wielu lat stanowi również ważny temat badań feministycznych³, w których odnosi się owe fenomeny do kluczowego dla feminizmu pojęcia — męskiej dominacji. Punktem spornym pozostają pytania: Czy wolność seksualna może stanowić esencję równości płci? A może pod pozorem liberalizacji norm seksualnych kryje się nadal przymus zaspokajania męskich fantazji?

że A. Elliot, *Koncepcje „ja”*, tłum. S. Królak, Sic!, Warszawa 2007, s. 127–158.

²Zob. M. Szyszkowska (red.), *Seksualność człowieka i obyczaje a polityka*, tChU, doM wY-dawniczy, Warszawa 2008; A. Graff, *Rykoszetem. Rzecz o płci, seksualności i narodzie*, WAB, Warszawa 2008; A. Graff, *Świat bez kobiet. Płeć w polskim życiu publicznym*, WAB, Warszawa 2008.

³Zob. H. Bradley, *Płeć*, tłum. E. Chomicka, Sic!, Warszawa 2008, s. 185, 194–196.